

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד בראשית פרק מה' חמש יחידות

ערך: דודי זינגר

יוסף מתגלה לאחיו:

א ולא-יכל יוסף להתאפק, לכל הנצבים עליו, ויקרא, הוציאו כל-איש מעלי; ולא-עמד איש אתו, בהתודע יוסף אל-אחיו. ב ויתן את-קלו, בבכי; וישמעו מצרים, וישמע בית פרעה. ג ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף, העוד אבי חי; ולא-יכלו אחיו לענות אתו, כי נבהלו מפניו.

שאלה:

מדוע יוסף התגלה דווקא עכשיו?

תשובה:

א. מבחינת פשוטו של מקרא עולה שנאמו של יהודה בפרק מד נגע מאד לליבו של יוסף ולכן הוא החליט להתגלות בפניהם כעת.

ב. יתר על כן מדברי יהודה בפסוק כ: "ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו", יכול היה יוסף להסיק לראשונה, שגם יעקב וגם האחים התייאשו וחשבו שהוא מת. נראה שלידיעה זו היה חלק רב בהחלטתו להתגלות בפניהם דווקא עכשיו.

ג. יוסף יכול היה להסיק מהתגייסותו של יהודה לטובת בנימין שהאחים עשו תשובה שלמה ולכן זו השעה להתגלות בפני האחים.

שאלה:

מי היו הניצבים על יוסף בזמן נאמו של יהודה? ומה היה חלקם בהחלטתו של יוסף?

תשובה: רמב"ן

הנכון בעיני שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים יחלו פניו למחול לבנימין כי נכמרו רחמיהם על תחנוני יהודה, ולא יכול יוסף להתחזק לכולם

הניצבים הם אנשיו (העוזרים) של יוסף והם התרשמו מדברי יהודה ודיברו על ליבו של יוסף שירחם על בנימין. (זאת יכולה להיות סיבה נוספת מדוע עכשיו יוסף מתגלה לאחיו).

שאלה:

מדוע יוסף רצה שלא יהיה נוכח אף אדם נוסף בחדר כאשר הוא מתגלה לאחיו?

תשובה:

טעם בהוצאה שהוציאם משם כדי שלא ישמעו בהזכירו להם המכירה, כי תהיה להם [לחרפה]: וגם אליו למכשול, שיאמרו עבדי פרעה ומצרים עליהם, אלו אנשי בוגדות, לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו, בגדו באחיהם, גם באביהם בגדו, מה יעשו במלך ובעמו, וגם ביוסף לא יאמינו עוד.

א. יוסף לא רצה שאחיו יתביישו בפני זרים כשיוסף יאמר שהם מכרו אתו.

ב. בשביל שהמצרים לא יקבלו רושם שליל על משפחתו, שהם אנשים בוגדנים, וכתוצאה מכך לא יאפשרו לבני משפחתו לגור במצרים.

תגובת האחים לגילוי של יוסף

ג. ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף, העוד אבי חי; ולא-יכלו אחיו לענות אתו, כי נבהלו מפניו

ד. ויאמר יוסף אל-אחיו גשו-נא אלי, ויגשו; ויאמר, אני יוסף אחיכם, אשר-מכרתם אתי, מצרימה. ה. **ועתה אל-תעצבו, ואל-יחר בעיניכם, כי-מכרתם אתי, הנה: כי למחיה, שלחני אלהים לפניכם**

הערה:

- א. אחים מגיבים בבהלה גדולה (פסוק ג')
- ב. האחים מגיבים בעצב ובחששות כבדים. (פסוק ד')

ד ויאמר יוסף אל-אחיו גשו-נא אלי, ויגשו; ויאמר, אני יוסף אחיכם, אשר-מכרתם אתי, מצרימה. ה ועתה אל-תעצבו, ואל-יחר בעיניכם, כי-מכרתם אתי, הנה: כי למחיה, שלחני אלהים לפניכם. ו כי-זה שנתים הרעב, בקרב הארץ; ועוד חמש שנים, אשר אין-חריש וקציר. ז וישלחני אלהים לפניכם, לשום לכם שארית בארץ, ולהחיות לכם, לפליטה גדלה. ח ועתה, לא-אתם שלחתם אתי הנה, כי האלהים; וישמני לאב לפרעה, ולאדון לכל-ביתו, ומשל, בכל-ארץ מצרים.

הסבר:

יוסף מזמין את האחים להתקרב אליו, ומגלה להם שהוא יוסף, האחים נבהלים. יוסף אומר לאחים שהם לא צרכים להצטער על כך שמכרו אותו, מאחר וזה היה רצון אלוקים, אשר רצה שאהיה שליט במצרים ואוכל לעזור לכם ולהציל אתכם. יוסף חוזר ומדגיש שמי שהביא אותו למצרים היה אלוקים ולא האחים.

הסיבתיות הכפולה בדברי יוסף

עקרון הסיבתיות הכפולה הוא עקרון יסודי אותו אנו מוצאים באירועים רבים בתנ"ך, ולפיו, לאדם יש בחירה חופשית וניתן להסביר את הסיבות לאירועים על רקע מעשי האדם ורצונותיו, אך מעבר לכך ובעומק הדברים פועלת תכנית אלוקית, המכוונת את ההיסטוריה ואת האירועים.

ה ועתה אל-תעצבו, ואל-יחר בעיניכם, כי-מכרתם אתי, הנה: כי למחיה, שלחני אלהים לפניכם. ו כי-זה שנתים הרעב, בקרב הארץ; ועוד חמש שנים, אשר אין-חריש וקציר. ז וישלחני אלהים לפניכם, לשום לכם שארית בארץ, ולהחיות לכם, לפליטה גדלה. ח ועתה, לא-אתם שלחתם אתי הנה, כי האלהים; וישמני לאב לפרעה, ולאדון לכל-ביתו, ומשל, בכל-ארץ מצרים.

יוסף מנסה להפיג את חששות אחיו. הוא מציג לפניהם את עקרון הסיבתיות הכפולה: במקביל למעשי אנוש קיימת תכנית אלוקית שבכל מקרה היא מתממשת. ומעשה המכירה יוכיח – הם ביקשו לפגוע בו ויצא בסופו של דבר עתיד טוב יותר, כמו שתכנן אלוקים:

שאלה:

מדוע ראה יוסף צורך לומר לאחיו שלא הצטערו במכירתו?

תשובה:

א. יוסף ניחם את האחים, כי ראה שהם הצטערו על מכירתו.

ב. יוסף ראה שהאחים נבהלו כאשר גילו שהשליט המצרי שגורלם נתון בידיו הוא יוסף, והם הצטערו על מצבם שגורלם תלוי בו.

ט מְהֵרוּ, וְעָלוּ אֶל-אָבִי, וְאָמְרָתֶם אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֵךְ יוֹסֵף, שְׂמַנִּי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן
לְכָל-מִצְרַיִם; רְדֵה אֵלַי, אֶל-תַּעֲמֹד. י וַיִּשְׁבֹּת בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן, וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי--אֶתָּה,
וּבְנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ; וְצֹאנֶךָ וּבְקָרְדֶךָ, וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ. יא וְכָלכֹּלְתִי אֶתְּךָ שָׂם, כִּי-עוֹד
חֲמֵשׁ שָׁנִים רָעַב: פֶּן-תִּנְרָשׁ אֶתָּה וּבֵיתְךָ, וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ. יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת,
וְעֵינַי אַחִי בְּנִימִין: כִּי-פִי, הִמְדַּבֵּר אֵלֵיכֶם. יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי, אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי
בְּמִצְרַיִם, וְאֵת, כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם; וּמֵהֲרַתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אָבִי, הִנֵּה

הסבר:

יוסף מצווה על האחים ללכת לאביו ולומר לו שהאלוקים שם אותו לאדון על כל מצרים, ושהוא מבקש שיבוא אליו למצרים, על מנת שיהיה קרוב אליו ושיוסף יוכל לדאוג להם לכל מחסורם.

יד וַיִּפֹּל עַל-צַוְאָרֵי בְּנֵימִן-אָחִיו, וַיִּבְכֶּךָ; וּבְנֵימִן--בָּכָה, עַל-צַוְאָרָיו. טו וַיִּנְשֶׁק לְכָל-
אָחִיו, וַיִּבְכֶּךָ עֲלֵהֶם; וְאַחֲרֵי כֵן, דִּבְּרוּ אָחִיו אִתּוֹ.

הסבר:

יוסף נופל על צוואר בנימין והם בוכים, יוסף דואג לנשק את כל אחד מהאחים.

טז והקל נשמע, בית פרעה לאמר, באו, אחי יוסף; ויטב בעיני פרעה, ובעיני עבדיו. יז ויאמר פרעה אל-יוסף, אמר אל-אחידך זאת עשו: טענו, את-בעירכם, ולכו-באו, ארצה כנען. יח וקחו את-אביכם ואת-בתיכם, ובאו אלי; ואתנה לכם, את-טוב ארץ מצרים, ואכלו, את-חלב הארץ. יט ואתה צויתה, זאת עשו: קחו-לכם מארץ מצרים עגלות, לטפכם ולנשיכם, ונשאתם את-אביכם, ונאתם. כ ועינכם, אל-תחס על-פליכם: כי-טוב כל-ארץ מצרים, לכם הוא.

הסבר:

כאשר פרעה שומע על כך שהאחים של יוסף הגיעו למצרים, הוא מצווה לתת להם מתנות ולהביא את יעקב אביו של יוסף למצרים ביחד עם כל בני משפחתו.

כא ויעשו-כן בני ישראל, ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה; ויתן להם צדה, לדרך. כב לכלם נתן לאיש, חלפות שמלת; ולבנימן נתן שלש מאות כסף, וחמש חלפת שמלת. כג ולאביו שלח כזאת, עשרה חמרים, נשאים, מטוב מצרים; ועשר אתנת נשאת בר ולחם ומזון, לאביו--לדרך. כד וישלח את-אחיו, וילכו; ויאמר אליהם, אל-תרגזו בדרך.

הסבר:

יוסף שולח את האחים בחזרה לכנען לאביו עם מתנות רבות, והוא מצווה את האחים שלא יתעכבו בדרך.

שאלה:

כיצד ניסה יוסף להרגיע את האחים?

תשובה:

- א. יוסף נחם את האחים.
- ב. יוסף אמר לאחים שהכל היה חלק מתוכנית אלוקית שנועדה להציל את המשפחה מרעב.
- ג. יוסף בכה ונישק את כל האחים.
- ד. יוסף הבטיח לדאוג להם למזון בכל תקופת הרעב.
- ה. יוסף נתן להם מתנות.

כה ויעלו, ממצרים; ויבאו ארץ פנעו, אל-יעקב אביהם. כו ויגדו לו לאמר, עוד יוסף חי, וכי-הוא משל, בכל-ארץ מצרים; ויפג לבו, כי לא-האמין להם. כז וידברו אליו, את כל-דברי יוסף אשר דבר אליהם, וירא את-העגלות, אשר-שלח יוסף לשאת אתו; ותחי, רוח יעקב אביהם. כח ויאמר, ישראל, רב עוד-יוסף בני, חי; אלקה ואראנו, בטרם אמות.

הסבר:

האחים מגיעים ליעקב אביהם ומספרים לו שיוסף חי והוא מושל על כל מצרים, יעקב מתקשה בתחילה להאמין, אך כאשר הוא שומע את כל הדברים שמסר יוסף לומר לו והוא רואה את העגלות ששלח לו יוסף הוא מאמין לכך שיוסף חי והוא מבקש ללכת לראות את יוסף.

הערה: (רש"י)

פס' כז: שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו:

לפי הסברו של רש"י רוח הקודש חזרה ליעקב אבינו, כלומר רוח הנבואה חזרה ליעקב, מה שמעיד עד כמה גדולה הייתה השפעת הידיעה הזאת על יעקב אבינו ובד בבד עד כמה עמוקה הייתה השפעתה של הפרידה מיוסף על יעקב שגרמה לכך שרוח הקודש עזבה את יעקב.

הערה: הבסיס לדברי רש"י כנראה הם הפס' בפרק מו המתארים את התגלות ה' ליעקב בבאר שבע.

הערה:

יעקב אבינו ירד עם כל משפחתו למצרים: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (מ"ו, כז).

א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שְׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לַאלֹהֵי אָבִיו
יַצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַנָּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרֵימָה כִּי־לְגוּי גְדוֹל
אָשִׁימְךָ שָׁם: ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמָּךְ מִצְרֵימָה וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וַיֹּסֶף יִשְׁתִּית יָדוֹ
עַל־עֵינָיִךְ:

יעקב נפגש עם יוסף במצרים, לאחר 22 שנות ניתוק ביניהם, והפגישה הייתה מאד נרגשת, כמו שמתואר בפרק מ"ו, כט-ל:

כט וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מִרְפָּבְתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־
צוּאָרָיו וַיִּבֶךְ עַל־צוּאָרָיו עוֹד: ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפֶּעַם אַחֲרַי
רְאוּתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי

התממשות של ברית בין הבתרים:

הערה:

בברית בין הבתרים גילה ה' לאברהם אבינו שזרעו יחיה בגלות וסופו לצאת ממנה:
בראשית פרק טו פס' יג-יד':

יג ויאמר לאברהם, ידע תדע כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום, וענו אתם-
-ארבע מאות, שנה. יד וגם את-הגוי אשר יעבדו, דן אנכי; ואחרי-כן יצאו,
ברכש גדול.

התכנית האלוקית הזאת עומדת עכשיו להתממש. באופן מפורש יתברר ליעקב אבינו
בנבואה, ערב ירידתו מצרימה, שמדובר בתכנית אלוקית שמטרתה להפוך את בית
יעקב לעם שבסופו של דבר גם יצא ממצרים.

א ויסע ישראל וכל-אשר-לו, ויבא בארץ שבע; ויזבח זבחים, לאלהי אביו
יצחק. ב ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה, ויאמר יעקב יעקב; ויאמר,
הנני ג. ויאמר, אנכי האל אלהי אביך; אל-תירא מרדה מצרימה, כי-לגוי גדול
אשימך שם. ד אנכי, ארד עמך מצרימה, ואנכי, אעלך גם-עלה; ויוסף, ישית ידו
על-עיניך.

האם יעקב אבינו ידע על מכירת יוסף בידי אחיו?

לתלמידי 5 יח"ל

שאלה: האם יעקב אבינו ידע שבניו מכרו את יוסף אחיהם?
תשובה:

לו ויאמר אלהים יעקב אביהם אתי שפלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת-בנימן
תקחו עלי היו כלנה:

רש"י:

אתי שכלתם - מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף

מתוך המילים " אתי שכלתם" בדברי יעקב לבנים, לומד רש"י שיעקב חשד באחים
שהם פגעו ביוסף.

רמב"ן:

- מהפשט עולה שיעקב אבינו לא ידע עד יום מותו שהאחים מכרו את יוסף.
- רמב"ן מביא הוכחה מהמשך הפרקים - לו ידע יעקב אבינו שיוסף נמכר בידי האחים היינו מצפים שהם יבקשו ממנו שיצווה במפורש על יוסף לא לפגוע בהם אחרי מותו.

יראה לי על דרך הפשט שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים, כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי (להלן מט, ג-ז). ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו, ולכך נאמר ויצו אל יוסף לאמר אביך ציווה לפני מותו לאמר וגו' (בראשית נ, טז-יז), ואלו ידע יעקב בעניין הזה [אילו ידע יעקב שהאחים מכרו את יוסף] היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במותו [שיתחננו בפני יעקב אבינו לפני מותו] לצוות את יוסף מפיו [שיורה במפורש ליוסף לא לפגוע בהם לאחר מותו]. כי ישא פניו ולא ימרה את דברו [כיון שיוסף יכבד את ציווי אביו ולא ימרה את פיו גם לאחר מותו], ולא היו בסכנה [מיוסף] ולא יצטרכו לבדות מלבם דברים [ראו שם, טז].

מדברי רמב"ן ניתן להסיק על גדולתו של יוסף על כך שלא סיפר לאביו על המכירה לאחר שנפגשו מחדש, ומתוך כך לא ציער את אביו, ולא פתח מחדש את הקרע בבית יעקב